

Tilburg University

Bedreigde solidariteit

van Oorschot, W.J.H.

Published in:
Sociaal bestek

Publication date:
1996

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
van Oorschot, W. J. H. (1996). Bedreigde solidariteit. *Sociaal bestek*, 58(1), 5.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Aan het eind van de jaren zeventig, waren er al pessimistische geluiden te horen over gevaren die het hart van het sociale-zekerheidsstelsel – de onderlinge solidariteit – zouden bedreigen. Er zou zich een nieuw type burger vormen, dat juist wars was van gemeenschapszin, altruïsme, offerbereidheid en allerlei andere kenmerken die garant staan voor de maatschappelijke legitimiteit van solidariteit.

Wim van Oorschot

Bedreigde solidariteit

Burgers van dit type zouden niet alleen in toenemende mate de solidariteit rechtstreeks bedreigen. Ze zouden dat ook indirect doen, door voor zichzelf keuzevrijheid en eigen verantwoordelijkheid op te eisen, uitmondend in de wens om uit het collectieve, solidaire stelsel te stappen (tegenwoordig 'opting out' geheten).

De kernidee van dit denken is vanaf het eind van de jaren zeventig niet meer uit beeld verdwenen. De gedachte vatte zelfs post dat de verzorgingsstaat in bescherming genomen moest worden tegen zijn eigen beschermings-object, de Nederlandse burger. Zijn moderne burgers werkelijk zo a-solidair?

Het blijkt uit alle empirisch onderzoek dat naar deze kwestie heeft plaatsgevonden, dat er onder burgers van een gebrek aan solidariteit en betalingsbereidheid nauwelijks of in het geheel geen sprake is. Onveranderlijk wordt gevonden dat overwegingen van eigenbelang en mogelijk profijt geen rol spelen in de mening over de hoogtes van uitkeringen en premies (onderzoek van de Katholieke Universiteit Brabant); dat hoge inkomens, kleine gezinnen en gezonde mensen het volstrekt aanvaardbaar vinden dat ze meebetalen aan de ziektekosteverzekering voor lage inkomens, grote gezinnen en zieke mensen (onderzoek van het Centraal Bureau voor de Statistiek en NIPO), en; dat een meerderheid van de bevolking tegen een verdergaande afbraak van de sociale zekerheid is (onder-

zoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau). Ook is uit empirisch onderzoek de conclusie getrokken dat de calculerende burger grotendeels een mythe is (SCP) en dat burgerschap en gemeenschapszin nog steeds tot de centrale waarden van de Nederlandse bevolking behoren (European Values Study).

Dit wil echter niet zeggen dat de onderlinge solidariteit in het geheel niet bedreigd zou worden. Naar mijn mening is er wel degelijk sprake van gevaar, maar dat komt van de andere kant, van de kant van politiek en regering. Het valt namelijk niet langer te ontkennen dat de vele prijs- en volume-maatregelen die in de afgelopen jaren op het terrein van de sociale zekerheid genomen zijn, als rechtstreeks gevolg hebben dat sociale tegenstellingen, competitie en ongelijkheden aangescherpt en verdiept worden. Bijvoorbeeld als gevolg van de verminderde bescherming van WW en WAO, en door de vergaande beperking van het recht op nabestaandenpensioen, groeit er langzaam een potentieel conflictueuze situatie. En wel, een situatie waarin er tegenover de kerngroep van hardwerkende, betalende burgers niet langer meer verschillende, herkenbare groepen gelegitimeerde uitkeringsgerechtigden staan, die elk voor zich geconfronteerd zijn geweest met een erkend sociaal risico, maar één grote, diffuse groep van bijstandsontvangers, waarvan eigenlijk niemand goed weet waarom ze niet zouden kunnen werken of zich op andere

wijze nuttig zouden kunnen maken. De scherpere tegenstelling tussen 'wij' en 'zij', tussen 'actieven' en 'inactieven', tussen 'burgers' en 'steuntrekkers', tussen 'gevestigden' en 'buitenstaanders' die hiermee ontstaat, kan gemakkelijk een basis vormen voor verdere sociale en culturele uitsluiting. Ook de trend naar privatisering van sociale zekerheid heeft een groei van maatschappelijke tegenstellingen en ongelijkheden tot gevolg, en ondermijnt aldus de bestaande solidariteit. Privatisering leidt namelijk concreet tot een toename van het verschil tussen beschermden en onbeschermden, tussen heel en half beschermden, tussen degenen die de private premies wel en niet kunnen opbrengen, tussen de goede en slechte risico's. Zo zal niet alleen op de markt van sociale zekerheid het verschil tussen sterken en zwakken groter worden, maar, als gevolg van risico-selectie, ook op de arbeidsmarkt. Kortom, waar de collectieve en solidaire bescherming wordt vervangen door een private en selectieve ontstaan grotere sociale tegenstellingen. Of deze met reparatiewetgeving, liefdadige koppelingspraktijken en bovenwettelijke aanvullingen te beheersen zullen zijn valt vooralsnog te betwijfelen. Naar mijn idee is 'de politiek' er op dit moment nog onvoldoende van doordrongen dat een verdergaande afbraak van het solidaire en collectieve stelsel van sociale zekerheid de maatschappelijke samenhang fundamenteel bedreigt. En dat zij zelf bezig is de solidariteit in de samenleving af te breken. Maar misschien dat men lering trekt uit de situatie in Frankrijk. Gelukkig zijn er in politieke kringen al voorzichtige pleidooien voor een terugkeer van de solidariteit te beluisteren geweest. Ik wil me daar graag bij aansluiten, met het oog op de belangen van de burgers die niet zo gezond, hoog opgeleid, jong, flexibel, kansrijk en zelfredzaam zijn. Echter, wel wijzend op het feit dat de solidariteitsgedachte vooral dient terug te keren in politieke kringen, in de maatschappij is ze niet weggeweest. |

Dr. W. van Oorschot is voorzitter van de vakgroep Sociale Zekerheidswetenschap, Katholieke Universiteit Brabant.